

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

УДК 347.73:336.22 (477)

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.5.4>

АКЦИЗНЕ ОПОДАТКУВАННЯ ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ УРЕГУЛЮВАННЯ

Атаманчук Наталія Іванівна,

доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу дослідження проблем взаємодії держави
та громадянського суспільства
Київського регіонального центру Національної академії правових наук України

Монаєнко Антон Олексійович,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
головний науковий співробітник відділу дослідження проблем взаємодії держави
та громадянського суспільства
Київського регіонального центру Національної академії правових наук України

Акцизний податок є важливим джерелом наповнення бюджету в Україні й інструментом державного регулювання виробництва й обігу підакцизних товарів. Однак ухилення від сплати цього податку та зростання тіньового сектору економіки негативно впливають на всі сфери суспільного життя. Тому метою публікації є визначення напрямів удосконалення правового регулювання акцизного оподаткування тютюнових виробів в Україні, виявлення проблемних аспектів, наслідків впливу збільшення розміру ставок акцизного податку на обсяги виробництва підакцизної тютюнової продукції, тинізації сектору виробництва й реалізації підакцизних товарів.

У статті проаналізовано обсяги надходження акцизного податку до бюджету протягом 2007–2019 років, співвідношення надходження акцизного податку з вироблених в Україні та ввезених тютюнових виробів протягом 2007–2020 років, обсяги виробництва цигарок протягом 2012–2020 років, здійснено розрахунок утрат державного бюджету від діяльності «тіньового» ринку тютюнових виробів протягом 2012–2021 років.

Аналізується стан правового регулювання акцизного оподаткування тютюнових виробів та обговорюються підходи до вдосконалення податкового законодавства в Україні. Зокрема, обґрунтовано необхідність приведення законодавчої бази у відповідність до європейських директив, спрощення податкових процедур для платників податку, установлення економічно обґрунтованих податкових ставок, посилення контролю щодо обсягів виробництва й обігу підакцизної тютюнової продукції, запобігання ухиленню сплати акцизного податку. Установлено, що постійні зміни податкового законодавства щодо акцизного оподаткування зумовлюють необхідність здійснення подальших наукових досліджень у зазначеному напрямі.

Ключові слова: акцизний податок, непрямі податки, підакцизна продукція, тютюн, податкове право, податкова політика, директиви Ради ЄС.

Atamanchuk Natalia, Monaienko Anton. Excise taxation of tobacco products in Ukraine: legal problems and ways to solve them

Excise tax is an important source of filling the budget in Ukraine and an instrument of state regulation of production and circulation of excisable goods. However, tax evasion and the growth of the shadow sector of the economy have a negative impact on all spheres of public life, including the development of civil society in our country. Therefore, the purpose of this publication is to identify ways to improve the legal regulation of excise taxation of tobacco products in Ukraine, identify problematic aspects, the impact of increasing excise tax rates on the production of excisable tobacco products, shadowing of the production sector and sales of excisable goods. The article analyzes the amount of excise tax revenue to the budget during 2007–2019, the ratio of excise

tax revenue from manufactured in Ukraine and imported tobacco products during 2007–2020, the volume of cigarette production during 2012–2020, the calculation of state budget losses from the activities of the “shadow” market of tobacco products during 2012–2021.

The article analyzes the state of legal regulation of excise taxation of tobacco products and discusses approaches to improving tax legislation in Ukraine. In particular, it is necessary to bring the legal framework in line with European directives, simplify tax procedures for taxpayers, set economically reasonable tax rates, strengthen control over the production and circulation of excisable tobacco products, prevent evasion of excise tax. It is established that constant changes in the tax legislation on excise taxation necessitate further research in this area.

Key words: excise tax, indirect taxes, excisable products, tobacco, tax law, tax policy, EU Council directives.

Постановка проблеми. Сьогодні питання реформування акцизного оподаткування є одним із найбільш актуальних у становленні загальної системи оподаткування нашої держави, оскільки акцизний податок є вагомим джерелом наповнення бюджету в Україні й суттєвим важелем державного регулювання виробництва і обігу підакцизних товарів. Забезпечення реалізації державою балансу між фіскальною та регулювальною функціями акцизного податку є передумовою соціально-економічного розвитку суспільства, формування й реалізації дієвої податкової політики нашої держави.

Аналізуючи дані Державної казначейської служби України [1] протягом останніх років, ми можемо спостерігати поступове зростання обсягів надходження від сплати акцизного податку до бюджету платниками цього податку (рисунок 1).

Водночас, як зазначають вітчизняні вчені [2, с. 14], «проблемою діючої системи акцизного оподаткування є значна тінізація сектору виробництва та реалізації підакцизних товарів». Саме тому в сучасних умовах реформування податкового законодавства, гармонізації оподаткування акцизного податку із законодавством ЄС цей податок потребує подальшого дослідження й пошуку нових шляхів щодо вдосконалення його адміністрування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням оподаткування акцизним податком тютюнових виробів в Україні, а також дослідженню європейської практики акцизного оподаткування приділялася увага в працях Л. Касьяненко [3], В. Коротуна, С. Брехова, Н. Новицької [4], С. Капітанець, Е. Молдован, В. Хоми [5], Т. Кошук, І. Хлебнікової [6], К. Швабія [7] та інших вітчизняних науковців. Серед зарубіжних учених, що досліджу-

Обсяги надходження акцизного податку до бюджету протягом 2007-2019 р. (млн. грн.)

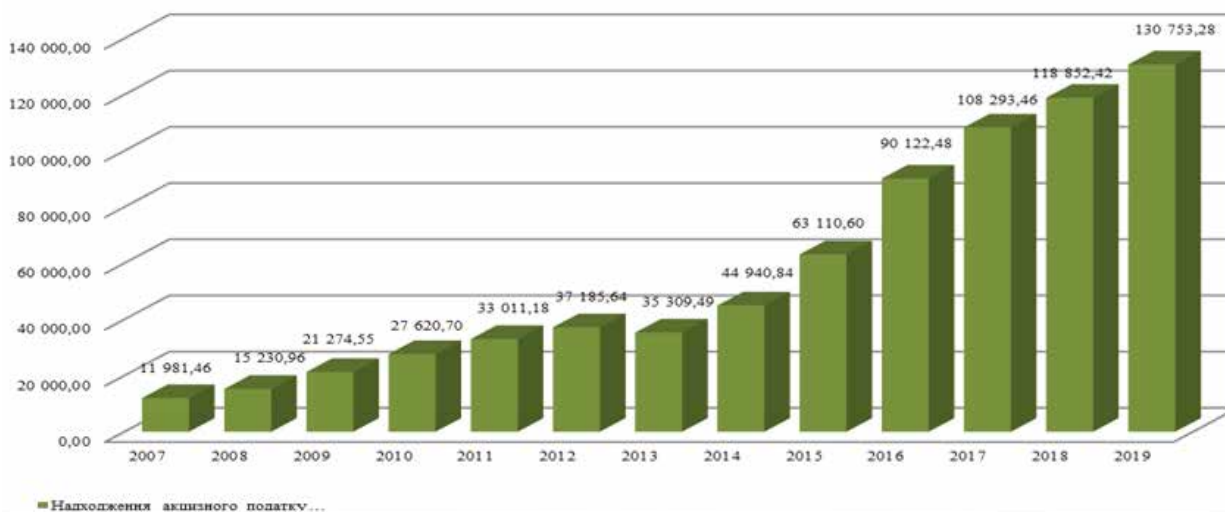

Рис. 1. Обсяги надходження акцизного податку до бюджету протягом 2007-2019 рр.

Джерело: побудовано авторами на підставі даних Державної казначейської служби України [1].

вали особливості оподаткування акцизним податком тютюнової продукції, – Y. Wang, M. Lewis, V. Singh [8], S. Randelović, M. Bisić [9]; J.M. Gallego, B. Llorente, N. Maldonado, S. Otálvaro-Ramírez, P. Rodríguez-Lesmes [10], D.B. Santoso, A. Erlando [11], S. Marzioni, A. Pandimiglio, M. Spallone [12], E. Kolářová, D. Homola [13], J. Gibson, B. Kim [14] та інші.

Здобутки вказаних учених не лише мають теоретичне й практичне значення у досліджуваній сфері, а й стали основою подальших наукових розробок окресленої проблематики. Однак постійні зміни податкового законодавства щодо акцизного оподаткування, а також різноманіття підакцизних товарів у світовій і європейській практиці оподаткування спричиняють необхідність здійснення подальших наукових досліджень у зазначеному напрямі.

Метою дослідження є визначення методологічних засад удосконалення правового регулювання акцизного податку в Україні, виявлення основних проблем акцизного оподаткування, наслідків впливу збільшення розміру ставок акцизного податку на обсяги виробництва підакцизної тютюнової продукції, тінізації сектору виробництва та реалізації підакцизних товарів, а також дослідження аналізу зарубіжного досвіду із цього питання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стаття 215 Податкового кодексу (далі – ПК) України [15] чітко визначає перелік підакцизних товарів. І одним із цих товарів є тютюнові вироби, тютюн і промислові замітники тютюну, до яких відносяться тютюнова сировина й тютюнові відходи (код товару згідно з УКТ ЗЕД 2401); сигари, включаючи сигари з відрізними кінцями, і сигарилі (тонкі сигари) з умістом тютюну (код товару згідно з УКТ ЗЕД 2402 10 00 00); сигарети без фільтра, цигарки (код товару згідно з УКТ ЗЕД 2402 20 90 10); сигарети з фільтром (код товару згідно з УКТ ЗЕД 2402 20 90 20); тютюн і замітники тютюну промислового виробництва; тютюн «гомогенізований» або «відновлений»; тютюнові екстракти або есенції ((код товару згідно з УКТ ЗЕД 2403) [13, ст. 215]. При цьому тютюновими виробами законодавець визначає сигарети з фільтром або без фільтра, цигарки, сигари,

сигарилі, а також люльковий, нюхальний, смоктальний, жувальний тютюн, махорку та інші вироби з тютюну чи його заміників для куріння, нюхання, смоктання чи жування (п. 14.1.252 ст. 14 ПК України) [15]. Закон України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» [16] визначає тютюн як засіб, що містить нікотин і виготовлений з рослини родини пасльонових; замітники тютюну як засоби, які за своєю дією на здоров'я людини відповідають тютюну, але не містять тютюну.

Особливості обчислення саме акцизного податку з тютюнових виробів визначає стаття 221 ПК України [15, ст. 221], а саме: «Обчислення сум податку з тютюнових виробів здійснюється одночасно за адвалорними та специфічними ставками. При визначенні податкового зобов'язання на сигарети, цигарки, сигарилі одного найменування сума акцизного податку, обчислена одночасно за встановленими адвалорною та специфічною ставками акцизного податку, не повинна бути меншою встановленого мінімального акцизного податкового зобов'язання».

О. Озерчук [17] зауважує, що такий порядок сплати акцизного податку не відповідає суті акцизного податку як непрямого податку на споживання та суперечить іншим положенням ПК України, оскільки сума податку перераховується виробником тютюнових виробів до дати виникнення податкових зобов'язань (п. 216.1 ст. 216 ПК України), до виникнення об'єкта оподаткування (підп. 213.1.1 п. 213 ст. 213 ПК України) та при невизначеній базі оподаткування (підп. 214.1.1 п. 214.1 ст. 214 ПК України), які наведені в ПК України як обов'язкові елементи під час установаження податку. Крім цього, він не відповідає практиці оподаткування тютюнових виробів акцизним податком у країнах ЄС, де сплата акцизного податку відбувається після фактичної реалізації тютюнових виробів, виходячи з вимог статті 7 Директиви Ради 2008/118/ЄС від 16 грудня 2008 року про загальний режим акцизних зборів, відповідно до якої акцизний податок виникає в момент випуску для споживання. При цьому, як стверджує зазначений учений, для усунення суперечностей

між окремими нормами ПК України, спрощення виконання податкового обов'язку виробниками тютюнових виробів, зменшення витрат часу підприємств-виробників тютюнових виробів на визначення податкових зобов'язань з акцизного податку та його сплату, а держави – на адміністрування акцизного податку, а також наближення системи оподаткування тютюнових виробів в Україні до вимог європейського законодавства, зокрема до вимог статті 7 Директиви Ради 2008/118/ЄС варто виключити абзац 2 з підп. 222.1.2 пункту 222.1 статті 222 ПК України.

Необхідно зазначити, що основні зміни податкового законодавства у 2018 році реалізовані Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році» [18]. Указаний Закон установлює графік збільшення специфічних ставок акцизного податку на тютюнові вироби й мінімального акцизного податкового зобов'язання зі сплати акцизного податку з тютюнових виробів у 2018 році (з урахуванням попередньої індексації загалом на 29,7%) і в подальшому до 2025 року на 20% щорічно до досягнення мінімального стандарту ЄС (90 євро за 1 тис. шт.). З 1 січня 2025 року змінами передбачено запровадження визначення середньозваженої роздрібної ціни продажу сигарет і загальної суми податкових зобов'язань з акцизного податку на сигарети. Варто зауважити, що такі нововведення спрямовані насамперед на дотримання вимог Директиви Ради від 21 червня 2011 року № 2011/64/ЄС про структуру і ставки акцизів, що застосовуються до тютюнових виробів щодо частки акцизу в середньозваженій роздрібній ціні продажу сигарет як мінімум 60% [19]. Наприклад, статтею 14 Директиви Ради від 21 червня 2011 року № 2011/64/ЄС визначено, що загальний акцизний збір (специфічний податок і/або податок «адвалорем» без ПДВ), виражений у відсотках, у вигляді суми за кілограм або за вказану кількість одиниць продукції, повинен бути, як мінімум, еквівалентним ставкам або мінімальним сумами, установлених для сигар або сигарил: 5% від роздрібної ціни продажу, що включає всі податки, або 12 євро за

1 тис. одиниць або за кілограм; дрібно нарізаний тютюн для куріння, призначений для скручування сигарет, становить не менше ніж 48% від середньозваженої роздрібної ціни продажу дрібно нарізаного тютюну для куріння, призначеного для скручування сигарет, що випускаються для споживання, або, як мінімум, 60 євро за кілограм; інший тютюн для куріння: 20% від роздрібної ціни продажу, включаючи всі податки, або 22 євро за кілограм [20].

Поділяємо думку О. Лінькової [21, с. 92], що «для зростання надходжень до бюджету від акцизного податку недостатньо тільки обґрунтованої політики щодо збільшення ставок цього податку, першочергове значення має комплексність політики щодо процесів із підакцизними товарами (виробництво, реалізація, зовнішньоекономічна діяльність, моніторинг)».

Необхідно зазначити, що більшість розроблених останнім часом пропозицій у частині реформування акцизного оподаткування тютюнових виробів в Україні обґрунтовується необхідністю виконання положень, передбачених Рамковою конвенцією Всесвітньої організації охорони здоров'я із боротьби проти тютюну [20] та економічною частиною Угоди про асоціацію [23]. Зокрема, стаття 427 Угоди про асоціацію [23, ст. 427] передбачає, що співробітництво охоплює такі сфери, як запобігання неінфекційним хворобам і контроль за неінфекційними хворобами шляхом обміну інформацією та найкращими практиками, пропагування здорового способу життя, визначення основних детермінант здоров'я та проблем у галузі охорони здоров'я, наприклад, здоров'я матері й дитини, психічне здоров'я, алкогольна, наркотична й тютюнова залежність, зокрема імплементацію Рамкової конвенції з контролю над тютюном 2003 року. Відповідно до статті 352 Угоди про асоціацію, «співробітництво включає поступове зближення акцизних ставок на тютюнові вироби, наскільки це можливо, беручи до уваги обмеження регіонального контексту, у тому числі шляхом діалогу на регіональному рівні та відповідно до Рамкової конвенції Всесвітньої організації охорони здоров'я із боротьби проти тютюну 2003 року» [23, ст. 352].

Варто зазначити, що натепер на тютюновому ринку України діє шість виробни-

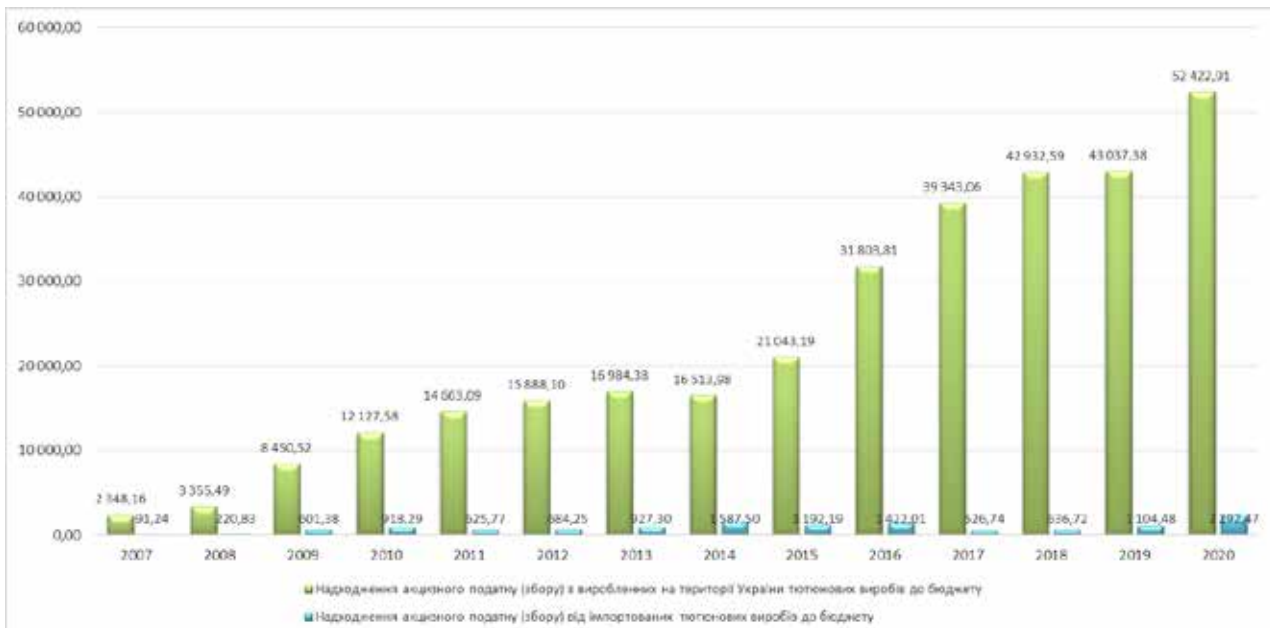

Рис. 2. Співвідношення надходження акцизного податку із вироблених в Україні та ввезених тютюнових виробів протягом 2007–2020 років, млн грн

Джерело: побудовано авторами на підставі даних Державної казначейської служби України [1].

ків, серед них – 4 міжнародні компанії, які контролюють близько 80% ринку, і 2 вітчизняні виробники, а саме: British American Tobacco (фабрика в м. Прилуки Чернігівської області), Philip Morris (м. Харків), JTI (м. Кременчук Полтавської області), «Імперіал Тобакко» (м. Київ), Львівська тютюнова фабрика (Львівська область) і «Юнайтед Табако» (Дніпропетровська область). Тютюнова галузь є однією з провідних індустрій за кількістю

податкових відрахувань до національного бюджету. Так, у 2020 році виробники тютюнової продукції сплатили до державного бюджету понад 52,4 мільярда гривень акцизного податку, що становить близько 5% від усіх податкових надходжень до зведеного бюджету держави.

Разом із тим за результатами аналізу спостерігається суттєве падіння обсягів виробництва цигарок протягом 2012–2020 років (рисунк 3).

Обсяги виробництва цигарок, млрд. штук

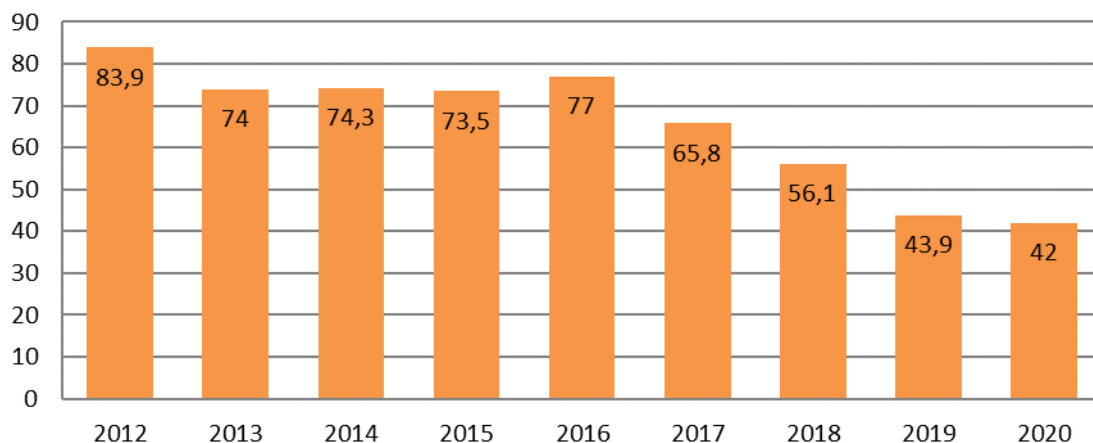

Рис. 3. Обсяги виробництва цигарок протягом 2012–2020 років, млрд штук

Джерело: побудовано авторами на підставі даних Державної казначейської служби України [1].

У 2015–2020 роках основним економічним чинником впливу на вітчизняному ринку сигарет стало підвищення рівня їх цін, які за рівня інфляції 13,6% у середньому зросли на 21,4%. Середня роздрібна ціна на сигарети збільшилася майже в 3 рази – з 13,12 до 38,78 грн за пачку, що відбулося передусім унаслідок значного підвищення ставок акцизного податку. Високі ставки акцизного податку роблять діяльність із нелегального продажу сигарет високоприбутковою та привабливою для несумлінних підприємців. Основними реалізаторами таких сигарет є вуличні продавці, магазини, відкриті ринки й кіоски. Ціна нелегальних сигарет в Україні є набагато нижчою за легальні (в середньому на 52%) [6, с. 78].

Проблематика нелегального обігу сигарет в умовах сьогодення набуває загрозливих масштабів і створює суттєві ризики недоотримання державним бюджетом значної суми коштів від сплати як акцизного податку, так і податку на додану вартість (таблиця 1).

Так, за даними Kantar TNS, «середньозважений рівень нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні у 2020 році становить 6,9%. У 2020 році рівень підробленої продукції суттєво зріс до 2% і досяг максимальних значень з 2014 року, водночас рівень контрабанди та нелегальної продукції, яка немаркована українськими акцизними марками, знизився порівняно з 2019 роком (до 5%). Утрати державного бюджету від несплачених податків у 2020 році оцінюються на рівні 5,3 мільярда гривень. При цьому у 2020 році 47% продукції, немаркованої українськими акцизними марками, і контр-

абанди має маркування для магазинів безмитної торгівлі (Duty Free Only)» [24].

Поділяємо думку вчених, що «існування нелегального обігу сигарет знижує результативність податкового регулювання ринку тютюнових виробів, водночас позбавляючи державу податкових надходжень, які мають вирішальне значення для фінансування суспільних благ. Крім того, злочинні доходи, отримані від нелегальної діяльності, як правило, використовуються в корупційних схемах, інших незаконних діях, тим самим підриваючи громадську безпеку, належне управління та верховенство права. Нелегальна торгівля негативно впливає на легальний ринок підакцизних товарів, стримує конкурентоспроможність законослухняних суб'єктів господарювання та підриває репутацію контролюючих органів» [7, с. 204].

Дійсно, сьогодні проблема нелегальної торгівлі підакцизними товарами є загальносуспільною, що здатна негативно впливати на всі сфери суспільного життя.

До чинників нелегального обігу підакцизних товарів В. Макаренко відносить такі: низьку платоспроможність населення; скорочення легального виробництва підакцизної продукції; низький рівень податкової дисципліни; суспільну толерантність до нелегальної діяльності; наявність неформальних дистриб'юторських мереж та організованої злочинності; непередбачуваність та економічну необґрунтованість підвищення рівня ставок акцизного податку; відмінності акцизної й тарифної політики між різними юрисдикціями (рівень ставок акцизного податку в країнах-сусідах); низьку ефективність контрольних заходів за виробництвом

Таблиця 1

Розрахунок утрат державного бюджету від діяльності «тіньового» ринку тютюнових виробів протягом 2012–2021 років

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Обсяг виробництва цигарок, млрд. штук	83,9	74,0	74,3	73,5	77,0	65,8	56,1	43,9	42,0	
Мінімальне акцизне зобов'язання, грн/1000 штук	184	218	290	304	426	596	773	927	1213	1456
Відсоток нелегальної торгівлі, %	5,2	8,5	5,6	1,7	1,1	2,3	4,4	6,6	6,9	10,05
Утрати бюджету, млрд грн	0,8	1,4	1,2	0,38	0,36	0,9	1,9	2,7	3,5	

Джерело: розраховано авторами на підставі даних Державної казначейської служби України [1].

та обігом підакцизних товарів і нескоординовану роботу правоохоронних органів; недостатню відповідальність за правопорушення у сфері виробництва й обігу підакцизних товарів; нормативно неврегульовану інтернет-торгівлю підакцизними товарами й відсутність відповідних механізмів контролю [25, с. 10].

Слушно є думка вчених, що однією з нагальних проблем у сфері протидії нелегальному обігу є забезпечення належного контролю за виробництвом та обігом тютюнових виробів. Напрямами вдосконалення політики у сфері акцизного оподаткування сигарет з метою протидії їх нелегальному виробництву є вдосконалення ліцензування, зокрема впровадження дозвільного принципу реєстрації; нормативно-правове врегулювання продажу тютюнових виробів через засоби електронної комерції; уведення кримінальної відповідальності за незаконне переміщення тютюнових виробів через кордон і посилення відповідальності за правопорушення у сфері незаконного виробництва й обігу тютюнових виробів і недопущення попадання нелегально вироблених і ввезених тютюнових виробів у місця торгівлі; упровадження спільної з Європейським Союзом та іншими державами системи відстеження переміщення тютюнових виробів, причому

створення такої системи не може бути делеговане виробникам або пов'язаним із ними організаціям. Також передбачається посилення співпраці з митними та прикордонними органами іноземних держав у сфері боротьби з незаконним переміщенням тютюнових виробів через кордон [7, с. 203].

Висновки. Зауважимо, що перед Україною стоїть завдання гармонізації національного законодавства з нормами ЄС, особливого значення в цьому контексті набувають норми щодо акцизного оподаткування тютюнових виробів. З огляду на світові тенденції акцизного оподаткування тютюнових виробів, в Україні існують необхідні передумови для підвищення ставок акцизних податків. Аналіз акцизного оподаткування на прикладі тютюнових виробів в Україні свідчить, що ставки акцизу впродовж останніх років істотно зросли, що призвело до таких негативних наслідків, як зниження легальних обсягів продажу тютюнових виробів та активізація їх тіньового обігу. Це зумовлює необхідність прийняття заходів щодо подальшого вдосконалення нормативно-правового регулювання акцизного оподаткування тютюнових виробів, розробку стратегічних орієнтирів у сфері оподаткування, що є перспективою подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державна казначейська служба України. Офіційний сайт. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua> (дата звернення: 20.06.2021).
2. Бондаренко О.М., Чиженко В.В. Фіскальна ефективність акцизного податку як складова оптимізації системи непрямого оподаткування. *Інтернаука*. 2021. № 4 (104). С. 9–15.
3. Касьяненко Л.М., Атаманчук Н.І. Гармонізація податкового законодавства України із законодавством Європейського Союзу про акцизне оподаткування. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2020. Т. 31 (70). № 3. С. 120–124.
4. Модернізація системи контролю за обігом тютюнових виробів/ Новицька Н. В., Хлебнікова І. І., Коротун В. І., Кошук Т. В. та ін. ; за заг. ред. Н.В. Новицької. Ірпінь – Хмельницький, 2020. 120 с.
5. Актуальні проблеми запобігання і протидії незаконному обігу тютюнових виробів : монографія / за заг. ред. В.О. Хоми – Хмельницький : Науково-дослідний центр митної справи Науково-дослідного інституту фіскальної політики Університету Державної фіскальної служби України, 2019. 238 с.
6. Податкове регулювання ринку тютюнових виробів в умовах його трансформації / В.І. Коротун, Т.В. Кошук, Н.В. Новицька, І.І. Хлебнікова ; за заг. ред. Т.В. Кошук. Ірпінь-Хмельницький, 2020. 133 с.
7. Швабій К.І., Новицька Н.В., Хлебнікова І.І. Структура та характерні риси нелегального ринку сигарет в Україні в контексті впливу акцизного навантаження на тютюнові вироби. *Економічний вісник. Серія «Фінанси, облік, оподаткування»*. 2021. Вип. 7. С. 196–208.

8. Wang Y., Lewis M., Singh V. Investigating the Effects of Excise Taxes, Public Usage Restrictions, and Antismoking Ads Across Cigarette Brands. *Journal of Marketing*. 2021. № 85 (3). С. 150–167.
9. Ranđelović S., Bisić M. Excise duties harmonisation and smoking in a model with cross-border arbitrage. *Empirica*. 2021. № 48 (2). С. 507–532.
10. Tobacco taxes and illicit cigarette trade in Colombia / J.M. Gallego, B. Llorente, N. Maldonado, S. Otálvaro-Ramírez, P. Rodríguez-Lesmes. *Economics and Human Biology*. 2020. № 39.
11. Santoso D.B., Erlando A. Tobacco excise tax policy in indonesia: Who does reap the benefits? *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. 2020. № 8 (1). С. 1108–1121.
12. Marzioni S., Pandimiglio A., Spallone M. Excise gap and price in the Italian cigarette industry. *Applied Economics*. 2020. № 52 (39). С. 4284–4299.
13. Kolářová E., Homola D. Impacts of tobacco excise duty on consumers and producers in the Czech Republic. *Adiktologie*. 2020. № 20 (1–2). С. 65–71.
14. Gibson J., Kim B. The price elasticity of quantity, and of quality, for tobacco products. *Health Economics (United Kingdom)*. 2019. № 28 (4). С. 587–593.
15. Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n5748> (дата звернення: 20.09.2021).
16. Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення : Закон України від 22.09.2005 № 2899-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2899-15> (дата звернення: 19.09.2021).
17. Озерчук О.В. Напрями удосконалення акцизного оподаткування в Україні згідно з вимогами законодавства ЄС. *Ефективна економіка*. 2016. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5336> (дата звернення: 20.09.2021).
18. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2018 році : Закон України від 07.12.2017 № 2245-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-19> (дата звернення: 20.09.2021).
19. Про затвердження плану заходів щодо виконання у 2012 році Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.03.2012 № 156-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-2012-р> (дата звернення: 20.09.2021).
20. Про структуру і ставки акцизів, що застосовуються до тютюнових виробів (кодифікація) : Директива Ради від 21.06.2011 № 2011/64/ЄС. URL: <http://old.minjust.gov.ua/45885> (дата звернення: 20.09.2021).
21. Лінькова О.Ю. Оподаткування підакцизних товарів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2016. Вип. 20. С. 90–92.
22. Рамкова конвенцією ВООЗ із боротьби проти тютюну від 15.03.2006 № 897_001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/897_001 (дата звернення: 19.09.2021).
23. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 30 листопада 2015 року № 984_011. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 20.09.2021).
24. Моніторинг нелегальної торгівлі тютюновими виробами в Україні (4 хвиля 2020). Kantar, 2020. URL: <https://tns-ua.com/news/monitoring-nelegalnoyi-torgivli-tyutyunovimi-virobami-v-ukrayini-4-hvilya-2020> (дата звернення: 20.09.2021).
25. Макаренко В.В. Податкове регулювання ринку підакцизних товарів в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Ірпінь, 2021. 20 с.
26. Білан С.В., Лісовий Г.О., Мацюк В.Я., Данілик В.Ф., Стороженко С.А., Чмелюк В.В. Протидія правопорушенням у сфері виробництва та обігу підакцизних товарів : навчальний посібник / Університет Державної фіскальної служби України. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 388 с.